



A világ népességének várható alakulása – az ENSZ új népesség-előreszámítása

Az ENSZ 2011 májusában hozta nyilvánosságra legújabb, a teljes világra vonatkozó népesség-előreszámítását (World Population Prospects: The 2010 Revision), az ehhez kapcsolódó országonkénti adatbázissal. Az adatok elérhetőek a <http://esa.un.org/unpd/wpp/> internetes címen. A következőkben a módosított előreszámítás néhány érdekesebb eredményét mutatjuk be.

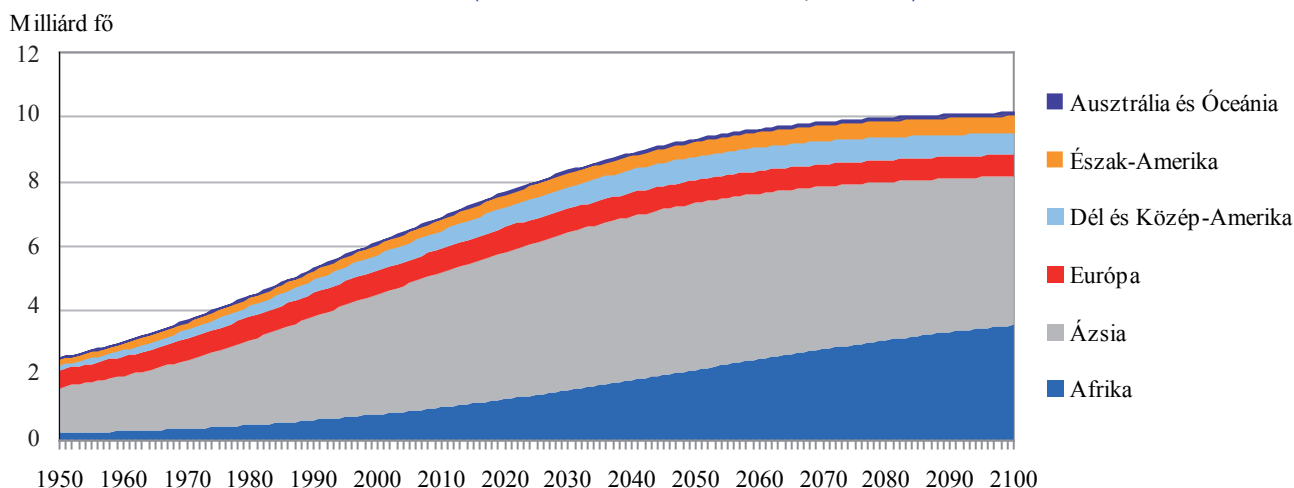
A világ népessége

Míg 1950-ben kevesebb mint 3 milliárd ember élt a Földön, addig jelenleg a Föld népességének számát 7 milliárd körülire becsülik. Az elmúlt évtizedek termékenységszűkülésének hatására a következő évtizedekben a népességnövekedés tempója feltehetően erőteljesen lassul majd. Az ENSZ szakemberei mindig több forgatókönyvet készítenek, azonban a legvalószínűbbnek (az úgynevezett közepes változatnak) az eredményei szerint a következő négy évtizedben, az évszázad feléig bolygónk lélekszáma megközelítheti

a 9,3 milliárdot. **Az évszázad második felében tovább lassul a népességnövekedés tempója, ennek ellenére a Föld népessége 2100-ra feltehetően meghaladja a 10 milliárd főt.**

A magas előreszámítási változat, mely a jövőbeli termékenység szintjét 0,5 gyermekkel becsüli magasabbra, mint a közepes változat, 2050-re 10,6 milliárd, 2100-ra pedig már 15,8 milliárdos népességet vetít előre. Ezzel szemben az alacsony előrejelzés alapján, mely a közepes változatnál fél gyermekkel kisebb termékenységgel kalkulál, a Föld népessége 2050-re eléri a 8,1 milliárd főt, s ezután csökkenni kezd.

Ábra 1. A világ népessége régiók szerint 1950–2010 (tény) 2011–2100 (2010. évi ENSZ előreszámítás, közepes változat)



Adatok forrása: World Population Prospects: The 2010 Revision, <http://esa.un.org/unpd/wpp/index.htm>.

Termékenység

Azt, hogy a termékenység globális szinten a reprodukcióhoz szükséges szint alá süllyed, egyáltalán nem merészség feltételezni. Jelenleg ugyanis már a világ népességének 42%-a olyan alacsony termékenységi szintű országokban él, ahol a nők nem szülnék annyi gyermeket, amennyi biztosítja, hogy a következő generációban is minden nőt egy lány

helyettesítsen. Ebbe a csoportba sorolható Izlandon és Írországon (és esetleg Franciaországon) kívül Európa minden országa. Azonban fontos látnunk, hogy nem csak a legfejlettebb, illetve az európai országok tartoznak ebbe a csoportba: Az alacsony termékenységi szintű országok közé tartozik ma már többek között Kína, Brazília, Chile, Vietnam, Libanon, az Egyesült Arab Emírátsok, illetve Oroszország és Ukrajna is.

Bolygónk lakosságának további 40%-a olyan országokban él, ahol a termékenység szintje közepesnek mondható. Ezekben az országokban minden nőre 1–1,5 megszületett leánygyermek jut.

A Föld népességének jelenleg csak 18%-a él olyan országokban, ahol a termékenység szintje magasnak mondható, s ahol egy nőnek átlagosan több mint 1,5 lánya születik. Ezen országok közül 39 Afrikában, 9 Ázsiában, 6 Óceániában és 4 Latin-Amerikában található. A jövőbeli népességnövekedés motorjai is feltehetőleg ezek az országok lesznek.

Népességváltozások

A közepes előrejelzés szerint 2011 és 2100 között a világ előbb említett részein a népesség több mint megháromszorozódik, azaz a jelenlegi 1,2 milliárdról feltehetőleg 4,2 milliárd főre gyarapszik. Ugyanezen 90 év alatt a közepes termékenységi szintű országokban a növekedés mértéke 26%-osra tehető (2,8 milliárdról 3,5 milliárdra növelve az össznépességet), s az alacsony termékenységi szintű országokban 20%-os csökkenés prognosztizálható.

Az alacsony és közepes termékenységi szintű országok népességszáma a 21. század végére megtorpan, s csökkenő tendenciát mutat, azonban a magas termékenységi szintű országokban a termékenység változását mutató görbe töretlenül ível felfelé az egész vizsgált időszakban, a magas termékenységi szintűeké pedig töretlenül folytatódik. Az alacsony termékenységi szintű országok népességszáma 2030 körül éri majd el a csúcspontját, s 3,1 milliárdos szintről már csökkenést mutat. A közepes termékenységi szintű országok esetében ezt a fordulópontot 2065-re becsülik, amikor a népesség száma a 3,8 milliárdot elérve feltehetően csökkenni kezd.

Az alacsony termékenységi szintű országok közül Kína népességszáma a becslések szerint 2030-ban éri el a maximumát, amikor az országot 1,4 milliárdan lakják majd. Európában már 2020-ban elérkezik a fordulópont, és a lélekszám 0,74 milliárdos szintről csökkenni kezd. India, mint közepes termékenységgel rendelkező ország, ezt a népességszám-beli csúcspontot 2060-ban érheti el, a becslések szerint 1,7 milliárd fővel.

Gyermekszám

Jelentős változások vetíthetők előre az egy nőre eső gyermekek számában is. A közepes előrejelzés szerint a magas termékenységi szintű országokban a termékenységi pálya a 2005 és 2010 közötti egy nőre jutó 4,9 gyermeknyi átlagról indulva 2045 és 2050 között lényegesen átalakul, 2,8 gyermek/nő arányra esik, s az évszázad végére csaknem 2,1 gyermek/nő átlagra csökken. Ebből viszont az is következik, hogy a termékenység az egész vizsgált időszak alatt feltehetőleg még így is a reprodukciós szint felett marad majd. A közepes termékenységi szinttel jellemezhető országok esetében a termékenység szintje feltehetőleg 2060 környékén éri el a minimumát, majd az évszázad végére 1,9 gyermek/nő szinttel lesz jellemezhető. S bár az alacsony termékenységi szintű országokban a termékenység szintje feltehetően emelkedni fog a 3. évezred első századában, az egész időszak alatt a reprodukciós szint alatt marad majd (2095-2100-ban 2,0 gyermek/nő szinttel).

Fontos figyelembe venni, hogy bár az előreszámítás magas és alacsony változatai között nem tűnik óriásinak a különbség (0,5 gyermekkel több, illetve kevesebb a közepes változatnál), hosszú távon mindez hatalmas eltérést eredményez. A magas termékenységű országok esetében 2050-ben a magas és az alacsony változat közti különbség 0,6 milliárd fő, mely 2100-ra 3,3 milliárdra nő (6,1 milliárd szemben a 2,8 milliárddal).

Eltolódó demográfiai erőviszonyok

Az eredmények alapján elmondható, hogy ha a napjainkban magas termékenységi szintű országok termékenysége nem kezd erőteljesen csökkenni, akkor az évszázad végére népességük akár a négyszeresére, sőt esetleg az ötszörösére is nőhet. Az 58 magas termékenységi szintű ország közül 34-nek a népessége várhatóan még a közepes előreszámításban feltételezett termékenységsökkenés megvalósulása esetén is meg fog háromszorozódni az évszázad végéig. **Ez az átalakulás feltehetően alapvetően átrendezi az egyes országok egymáshoz viszonyított népességi arányait.**

Az alacsony és magas termékenységi szintű országok eltolódó demográfiai erőviszonyait talán érzékeltetni lehet Magyarország és Uganda példáján. Amikor Uganda 1962-ben elnyerte függetlenségét, lakosainak számát 7,5 millióra becsülték. Hazánk lakosságszáma ekkor emelkedett 10 millió fölé. A legfrissebb, 2010-es adatok szerint Magyarország lakossága immár kevesebb mint 10 millió fő, tehát a népességszám az elmúlt 45 évben gyakorlatilag nem változott. Ezzel szemben Uganda lakossága a polgárháborúk, a háborúk, az éhínségek és az AIDS pusztításai ellenére 2010-ben 33,5 millió főre nőtt.

Az ENSZ közepes előreszámítása szerint Ugandának 2025-ben 52 millió, 2050-ben 94 millió lakosa lesz, miközben hazánk népessége 9 és 10 millió fő között stagnál majd. Ekkoriban Uganda népességszáma várhatóan meghaladja már olyan államok népességszámát is, mint Franciaország vagy Németország.

Várható élettartam

A várható élettartam az országok mindhárom csoportjában valószínűleg emelkedni fog. 2005 és 2010 között a legalacsonyabb várható élettartamot (56 év) a legmagasabb termékenységi szinttel rendelkező országokban figyelték meg, s az AIDS nagyfokú elterjedésével magyarázták. Az elkövetkezendő évtizedekben azonban a HIV/AIDS és más betegségek okozta elhalálozások száma várhatóan csökkenni fog, ami a várható élettartam 69 évre való emelkedését vonja majd maga után 2045-2050-re, s 77 életévre 2095-2100-ra. A közepes termékenységi szinttel jellemezhető országokban a várható élettartam átlagosan 68 év volt 2005 és 2010 között, amely az évszázad felére 77, majd az évszázad végére 82 évre nő. Az alacsony termékenységi szintű országokban mérték a legmagasabb várható élettartamot: 2005 és 2010 között ennek értéke átlagosan 74 év volt, mely a következő 4 évtized alatt 80, 2095-2100-ra várhatóan 86 évre növekszik majd. **Az évszázad végére a várható élettartam a Földön az előreszámítások szerint a jelenlegi 68 évről 81 évre növekszik majd.**

Öregedés

Mivel a termékenység csökkenése és a várható élettartam megnövekedése hozzájárul a népesség öregedéséhez, az alacsony termékenységi szintű országok népessége körében lesz ez a folyamat a leggyorsabb. Jelenleg ezen országok népességének 11%-a 65 év feletti, és csupán a 34%-a 25 évesnél fiatalabb. A középszcenárió szerint 2050-re népességük 26%-a tartozik majd a 65 évesnél idősebbek korcsoportjába, és a 25 évesnél fiatalabbak a népesség $\frac{1}{4}$ -ét sem teszik majd ki (24%). Mivel azonban a termékenység szintje ezekben az országokban is feltehetően növekszik majd, a 25 évesnél fiatalabbak aránya az évszázad végére 27%-ra, a 65 évesnél idősebbeké pedig 28%-ra növekszik majd.

A népesség öregedése valamelyest lassabban megy végbe a közepes termékenységgel rendelkező országokban, azonban a változás itt is számottevőre becsülhető: a 25 évesnél fiatalabbak aránya a 2010-es 47%-ról 2100-ra várhatóan már 26%-ra csökken, szemben a 65 évesnél idősebb korosztállyal, amelynek aránya a vizsgált 9 évtized alatt 6%-ról 26%-ra emelkedik majd.

A fentiekből következik, hogy a népesség elöregedésétől legkevésbé a magas termékenységi szintű országokban kell tartani, ahol 2010-ben a népesség 62%-át tették ki a 25 évesnél fiatalabbak. Az ő arányuk is csökkenni látszik ugyan a becslésekben (2050-re 48%, 2100-ra 35%), a 65 évesnél idősebb korosztály aránybeli változása azonban várhatóan nem lesz olyan jelentős, mint az előző két csoport esetében. Az előreszámítások szerint a szenior népesség aránya a népességben belül a 2010-es 3%-ról 2050-re 6%-ra, 2100-ra pedig 16%-ra emelkedik majd.

Magyarország helyzete a régióban

Magyarország népességének várható alakulását természetesen elsősorban nem Ugandával, hanem saját régiójának or-

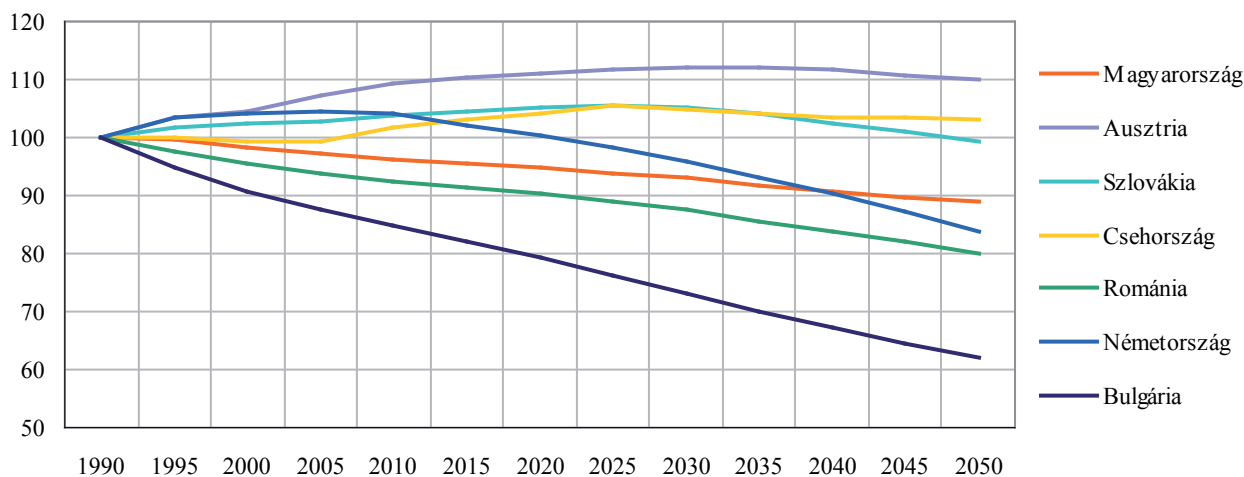
szágaival érdekes összehasonlítani. Ha az ENSZ által használt adatsor 1990-es értékét vesszük 100%-nak, s 2010-ig a tényekre, onnantól kezdve pedig a közepes előreszámítás eredményeire hagyatkozunk, a következő négy évtized folyamán a régióbeli országok népességszámának alakulásában jelentős különbségeket figyelhetünk meg.

Magyarország népességszáma a rendszerváltozás óta enyhe csökkenő tendenciát mutat, ami a 2010-es évektől várhatóan egyre gyorsulni fog, s a lélekszám az évszázad végére az 1990-esnek a 90%-ára csökken. A szomszédos Ausztria népessége a vizsgált hat évtized folyamán növekszik. Bár 2040 után fokozatosan csökkenni látszik a népesség száma, még a vizsgált időszak végén is eléri az 1990-es évek 110%-át. Németország népessége a két országrész egyesítése utáni első 15 évben ugyan némileg növekedett, de a 2010 utáni folyamatos csökkenés miatt 2050-re már várhatóan az 1990-es számának a 95%-ára apad.

Szlovákia népességszáma feltehetően 2025 és 2030 között éri el a maximumát, s 2050-re némileg az 1990-es szint alá csökken. Csehország népességszámának érdekes képet mutatnak. Míg 1990 és 2008 között az adatok tanúsága szerint a népesség száma fokozatosan csökkent, 2008 után – részben egy termékenységi fordulat hatására – jelentős emelkedés indult, amely az ENSZ becslése szerint a 2030 körüli évekig tart ki. Noha utána itt is enyhe csökkenés feltételezhető, az ország lélekszáma jelentősen meg fogja haladni Magyarországét.

Az összehasonlított országok közül a kivándorlás és az alacsony gyermekvállalási kedv által is sújtott Románia és Bulgária népességszáma a rendszerváltást követő években meredeken csökkenni kezdett. Az ENSZ közepes forgatókönyve szerint négy évtized múlva az 1990. évi népességének feltehetően már csak a 80%-át éri el Románia, s alig több mint 60%-át Bulgária lélekszáma.

Ábra 2. Közép- és kelet-európai országok népességszámának várható alakulása az 1990. évi népességszámhoz viszonyítva (1990–2050, %)



Adatok forrása: World Population Prospects: The 2010 Revision, <http://esa.un.org/unpd/wpp/index.htm>.

Magyarország népességének várható alakulása

Magyarország népessége már az 1980-as évektől csökken. Az ENSZ előreszámítása szerint a 2010-es 10 milliós népességszám 2050-re 9,2 millióra csökken. Az ENSZ szakértőinek feltevése szerint a teljes termékenységi arányszám – vagyis az egy nő által élete folyamán világra hozott gyermekek száma – a 2010-es 1,32-ről 1,84-re fog emelkedni 2050-re, miközben a várható élettartam a férfiaknál a jelenlegi 69,5 évről 76,5 évre, a nőknél 77,6 évről 83,4 évre emelkedik. Ez azt jelenti, hogy miközben a 15 év alatti gyermekek aránya csaknem változatlan marad a népesség egészén belül, a 65 évesnél idősebbek aránya a jelenlegi 16%-ról 25% fölé fog emelkedni.

Magyarországon a KSH NKI által a 2001-es népszámlálást követően készített legutóbbi előreszámítás ennél valamivel borúlátóbb: e szerint 2050-ben már alig leszünk többen 9 milliónál. Ez az előreszámítás kisebb termékenység-növekedést feltételez és magasabb várható élettartamra számít, mint az ENSZ által készített változat: egy nő esetén átlagosan 1,5 gyermek születésére számít, a férfiaknál 80 év, a nőknél 87 év várható élettartamra. A gyermekek aránya 2 százalékpontot csökken, miközben a 65 év feletti aránya eléri a 30%-ot.

Noha a két előreszámítási változat eredményi között kisebb eltérések vannak, mindkettőből az látszik, hogy Magyarország népessége csökkenni fog és egyre nagyobb lesz az idősek aránya.

Az előreszámítások közötti eltérés oka elsősorban a termékenység növekedésének ütemére vonatkozó várakozásokban van, és kevésbé befolyásolja az élettartam emelkedésének különböző megítélése. Az ENSZ előreszámítása és a saját számításainkban alkalmazott termékenységi feltevés között mindössze 0,34 – „egyharmad gyermek”- a különbség, vagyis ennyivel szülne kevesebbet egy nő élete során, ami első ránézésre nem tűnik nagy eltérésnek. A termékenység kismértékű változása hosszabb távon azonban jelentős különbségeket eredményezhet a népesség létszámában, hiszen a meg nem született gyermekeknek sem lehetnek gyermekeik – így a termékenységcsökkenés hatásai összeadódnak.

Felmerül a kérdés, hogy vajon melyik termékenységi forgatókönyv áll közelebb a realitásokhoz: az ENSZ előreszámításban alkalmazott feltételezés vagy az NKI előreszámítása. A volt szocialista országokban a termékenység a rendszerváltásokat követően visszaesett, azóta viszont a legtöbb országban emelkedésnek indult. Magyarország nem követte ezt a trendet, sőt, 2010-ben eddig soha nem látott mélypontra süllyedt a termékenység. Ennek a folyamatnak a megfordulása, vagyis az, hogy a termékenység ismét növekedésnek indul, mégsem a valóságtól elrugaskodott feltételezés, ugyanis azokban az országokban, ahol előfordult ilyen alacsony termékenység, nem volt példa arra, hogy tartósan ezen a szinten maradt volna. Mindezek ismeretében azt mondhatjuk, hogy mérsékelt

Tisztelt Olvasónk! Ha szeretné megkapni **e-mailben, a honlapon történő megjelenés előtt** a KorFa számait, regisztráljon a honlapunkon, a www.demografia.hu/korfa internetes címen.

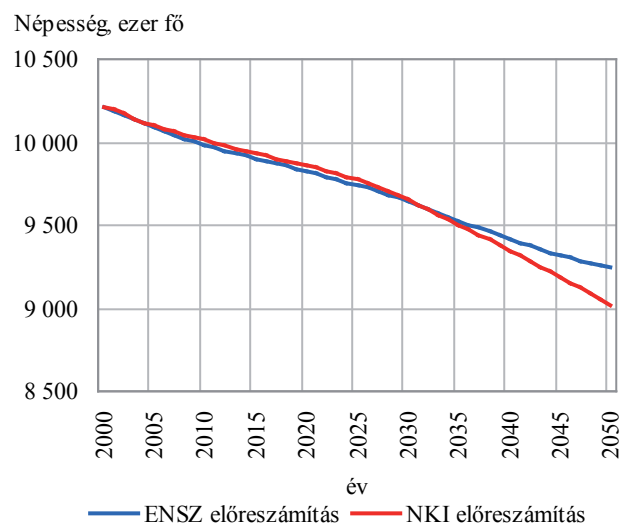
Felhívás könyvtárak, internet-hozzáféréssel nem rendelkező olvasóink számára! A KorFa hagyományos, **nyomatott, postai úton terjesztett változata** továbbra is rendelhető. Ilyen igényét jelezze Kardulesz Ferencnél a fővárosi 345-6664-es telefonszámon, vagy a szerkesztőség az impresszumban megtalálható egyéb elérhetőségein. A nyomatott változat 2011-ben (még?) ingyenes!

Tisztelt Újságírók! A kiadvány szövege és ábrái **továbbszerkeszthető formátumban** igényelhetők Kapitány Balázs szerkesztőtől a kapitany@demografia.hu e-mail címen.

termékenység-növekedésre számíthatunk az elkövetkező évtizedekben.

Természetesen senki sem tudja megmondani, hogy Magyarország lakossága pontosan mennyi lesz negyven év múlva: minél hosszabb távra vonatkoznak az előreszámításaink, annál bizonytalanabbak, de jól mutatják azt, hogy az adott születési és halálozási viszonyok mellett hogyan alakulna a népesség. A magyarországi előreszámítás eredményeinek értelmezése során azt is szem előtt kell tartanunk, hogy a 2001-es népszámlálás eredményeiből indult ki, azt követően pedig a továbbvezetett népmozgalmi (születési és halálozási), illetve becslött vándorlási adatokra támaszkodott. Magyarország népességéről a küszöbön álló népszámlálás szolgáltat majd pontosabb adatokat, amelyek alapján új, az azóta eltelt tíz év népesedési folyamatait figyelembe vevő előreszámítás készülhet.

Ábra 3. Magyarország népességének várható alakulása 2050-ig az ENSZ és az NKI előreszámításai szerint



Adatok forrása: World Population Prospects: The 2010 Revision, <http://esa.un.org/unpd/wpp/index.htm>; KSH-NKI Népeségelőkészítési Adatbázis.

További információk:

A világ népessége: Tóth Erzsébet Fanni totherzsebet@demografia.hu

A népesség-előkészítési módszertanáról: Földházi Erzsébet foldhazi@demografia.hu

KorFa – népesedési hírlevél

Szerkesztő: Kapitány Balázs kapitany@demografia.hu

Kiadó: KSH Népeségstudományi Kutatóintézet

Cím: 1024 Budapest, Buday László utca 1-3.

Terjesztő: Várnainé Anek Ágnes anek@demografia.hu

Telefon: 06-1-345-6557 Fax: 06-1-345-1115